

NƏZƏRİ DİLÇİLİK

AYGÜL MİRZƏYEVA*

TÜRK VƏ QAQAUZ DİLLƏRİNDƏ MƏDƏNİ İNFORMASIYANIN VERİLMƏSİ
("QADIN" KONSEPTİ ÜZRƏ)

XÜLASƏ

Konsept sözün daşdığı linqvokulturoloji mənə yükü, insanın onu əhatə edən ətraf mühitlə bağlı duyğu və düşüncələrinin məcmusudur. Xalqın mədəniyyətindəki dəyərlər sistemi tərəfindən müəyyən olunan, əşya və hadisələr haqqında dil daşıyıcısının təfəkküründə formalaşan və dildə təzahür edən məfhumun göstəricisidir.

Məqalədə türk və qaqauz dillərində "qadın" sözünün konseptual təhlili aparılır və göstərilən qohum dillərdə bu sözün linqvokulturoloji xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilir.

Hər iki dildə atalar sözləri və frazeologizmləri tədqiq edərək xalqın dünyagörüşündə, psixologiyasında qadının yerini müəyyənləşdirmək, qadınla bağlı təsəvvürləri ortaya çıxarmaq dil və mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Həm türk, həm də qaqauz xalqlarının dünyagörüşündə qadının daha mənfi xüsusiyyətlərlə tərif olunduğu, kişi ilə müqayisədə ikinci planda durduğu görünür. Qaqauzlara nisbətən türk cəmiyyətində qadının daha çox dəyər gördüyü də müşahidə olunur.

Açar sözlər: *konsept, türk, qaqauz, dil, mədəniyyət, qadın.*

Müasir dilçilikdə linqvokulturoloji tədqiqatların artması ilə konseptlər də daha ətraflı şəkildə öyrənilməyə başlanmışdır. Bu istiqamətdə aparılan tədqiqatlardan sonra sözün mənadan başqa anlayışlar da ifadə etdiyi müəyyən olunmuşdur.

Konsept insanı əhatə edən ətraf aləm və sosial mühitlə bağlı onun duyğu və düşüncələrinin məcmusudur. Konseptin ən başlıca xüsusiyyəti mədəni informasiya daşmasıdır. Bu mədəni informasiya xalqın, millətin tarixində baş vermiş hər hansı bir hadisə ilə, onun dəyərlər sistemi ilə bilavasitə əlaqəlidir. Mədəni baxışın öyrənilməsində xalq mədəniyyətinin dildə mövcud olan hazır qəlibləri – paremiyalar (atalar sözləri və məsəllər), frazeologizmlər, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri xüsusi rol oynayır. Konseptlərin leksik və frazeoloji dil vahidləri vasitəsilə öyrənilməsi milli dil mənzərəsi əsasında etnosun kollektiv şüurunun öyrənilməsini təmin edir.

Linqvokulturologiya sahəsində bir çox tədqiqatlar aparmış rus dilçisi V.N.Teliyaya görə, daha çox sabitləşmiş ifadələr mədəni informasiyanı özündə daşıyır, yaşadır və əks etdirir. Buna görə də xalq mentaliteti və mədəniyyətinin izlərini bu dil vahidlərində axtarmaq lazımdır. Paremiyalar və frazeoloji birləşmələr hər bir xalqın həm linqvistik, həm də sosial-mədəni xəzinəsidir, xalqın həyat təcrübəsini qəliblər formasında mühafizə edir və özündə təzahür etdirir.

Atalar sözləri folklor nümunəsi kimi ədəbi əhəmiyyət daşımaqla bərabər, xalqın tarixi, mədəni, sosioloji, psixoloji durumunu, milli-mənəvi dəyərlərini özündə əks etdirmək baxımından böyük rol oynayır. Millətin yüzillərə söykənən mədəni kodları ilə bağlı təəssürat yaradan bu ifadələr, eyni zamanda onun həyat tərzini də müəyyən çərçivəyə salır. Belə ki

* AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu, dissertant, *mirzeli89@mail.ru*

fərdin həyata dair dərkətmə və dəyərləndirmə bacarıqlarının qazanılmasında böyük rol oynayır. Bununla da cəmiyyət üzvlərinin sosial münasibətlərinə təsir edərək onları yönləndirir.

Milli mentalitetin vacib elementinə çevrilmiş konseptin atalar sözləri və məsəllər fonunda öyrənilməsi nəticəsində xalq təfəkküründə formalaşmış qadın portreti üzə çıxır. Qadın konsepti əsasən universal xarakter daşısa da, hər bir xalqın dünyagörüşündə özünəməxsus mənə çalarları qazanmışdır.

Qadın konseptinin iki dildə (türk və qaqauz dillərində) müqayisəli şəkildə öyrənilməsi:

- 1) göstərilən xalqların qadına münasibətinin spesifik tərəflərini meydana çıxarır;
- 2) cəmiyyətdə qadınla bağlı formalaşmış stereotiplərin açılmasını təmin edir;
- 3) milli mentalitetlər arasındakı oxşar və fərqli məqamları müəyyənləşdirməyə kömək edir;
- 4) dil vahidi vasitəsilə representasiya olunan mədəni informasiyaların qarşılaşdırılmasına imkan yaradır.

Bildiyimiz kimi, Oğuz qrupu türk dilləri içərisində türk və qaqauz dilləri dil xüsusiyyətləri baxımından bir-birinə daha yaxındır. Eyni kökdən bəslənən bu dillərdə oxşar və ya eyni atalar sözlərinin olması eyni zamanda xalqların mədəniyyətinin də bənzərliyindən xəbər verir. Lakin zaman keçdikcə fərqli coğrafi məkanlarda fərqli millətlərlə qaynayıb-qarışan, fərqli dinlərə sitayiş edən Türkiyə türkləri və qaqauz türklərinin özünəməxsus dünyagörüşü formalaşmış, bu da dildə öz əksini tapmışdır.

Bəşər tarixi yaranandan insan cəmiyyətində bəzən patriarxal, bəzən də matriarxal quruluş hökm sürmüşdür. Belə ki bioloji və fiziki amillər səbəbindən cinsiyyətə bağlı iş bölgüsü aparılmış, bu zaman bəzən qadın ön plana çıxmış, bəzən isə geri planda qalmışdır. Patriarxal, yoxsa matriarxal strukturun hökm sürməsi coğrafi, tarixi və mədəni amillərə əsasən dəyişmişdir. Ümumtürk mədəniyyətində qadın tarixən yüksək tutulmuş, dəyər görmüşdür. Qədim türk mədəniyyətində qadın kişilərlə birgə cəmiyyətin sosial və siyasi həyatında aktiv fəaliyyət göstərmişdir. Demək olar ki, bərabər hüquqa malik olmuşdur. Xaqanın xatunu onunla birgə rəsmi tədbirlərdə iştirak etmiş, dövləti təmsil etmişdir. Türk cəmiyyətində qadın evlənmə, miras, mülkiyyət və s. baxımdan kişilərlə bərabər hüquqlara malik olmuşdur.

Türkiyə mədəniyyətinin əsası olan islam dininin qəbulundan sonra türk cəmiyyətində qadının sosial həyatdakı və ailədəki rolu dəyişilməmişdir. Məhəmməd peyğəmbərin “Cənnət anaların ayaqları altındadır” sözü islamda qadına, anaya verilən dəyərin bariz göstəricisidir. Osmanlı dönəmində isə qadınların cəmiyyət və ailə həyatındakı rolu məhdudlaşdırılmış, kişiqadın ayrı-seçkiliyi yaranmışdır. Bu dövrdə qadınlar yalnız dini təhsil almaq hüququna malik idilər. Sadəcə saray qadınları başqa sahələrlə bağlı da təhsil ala bilirdilər. Qadınların geyimi, həyat tərzi, kişilərlə olan münasibətləri ilə bağlı məhdudiyyətlər Tənzimat dönəmindən etibarən dəyişilmiş, qadınların əvvəlki siyasi və sosial hüquqlarına sahib olmalarına gətirib çıxarmışdır. Müasirləşmənin təməlinin qadın azadlığı olduğunu müdafiə edən ziyalılar qadın hüquqlarını bərpa etməyə başlamışlar. Cümhuriyyətin elan olunmasından sonra türk cəmiyyətində hər sahədə yeniliklər olduğu kimi, qadın və kişi bərabərliyi də təmin olunmağa başlandı. Atatürkün qadına verdiyi dəyəri onun təhsil, sosial və siyasi həyatdakı hüquqlarını bərpa etməsi və qadına seçib-seçilmə hüququ verməsindən anlamaq mümkündür.

Qaqauz qadınları əsasən Sovet hakimiyyəti dövründə öz hüquqlarını əldə etməyə başlamışlar. Belə ki bu dövrə qədər bir neçə dövlətin hakimiyyəti altında yaşayan xalqın nümayəndələri olaraq qaqauz qadınlarının şəxsiyyətini təsdiq edən sənədləri belə olmamış,

onlar yalnız öz ərlərinin sənədləri üzərində qeydiyyatda olmuşlar. Sovet hakimiyyəti dövründə qadın kişilərlə birgə əməyə cəlb edilmiş, iş həyatında kişilərlə eyni hüquqlara sahib olmuşdur. Bu dövrdə edilmiş mədəni və sosial dəyişikliklər qadının siyasi, iqtisadi, mədəni və s. sahələrdə aktiv rol oynamasına səbəb olmuşdur. Artıq qaqauz qadınlarının seçmə və seçilmə hüquqları vardı. Sovet hakimiyyəti dağıldıqdan sonra isə qadınların hüquqları yenidən məhdudlaşmağa başladı. “Sovyetlərin dağılmasından sonra, ekonominin sərbəst piyasaya keçməsi ilə birlikdə, Gagauzların arasında “ev kadını” kavramı yenidən yerləşməyə başlamışdır. Günümüzdə, təhsil, məslək sahibi Gagauz qadınları tərəfindən da ev kadınlığının bənimləndiyini gözlemlemek mümkündür” [Iusumbelı : 2008, s.348].

Müasir dövrdə hər iki türk xalqının mədəniyyətində qadınla kişinin hüquqları bərabər tutulur. Baxmayaraq ki, qadınlarla kişilər bərabər hüquqlara malikdir, qaqauz cəmiyyətində adət-ənənələr və milli-mentalitetin stereotipləri daha çox mühafizə olunmuşdur.

Ortodoks xristian olan qaqauz türklərinin dini bucaqdan qadına baxışı belədir: qadın qadağan olunmuş meyvəni Adəmə yədirdi və onun Cənnətdən qovulmasına səbəb oldu. Bu da bütün insan nəslinin günahkar olmasına gətirib çıxardı. Qaqauz qadınlarının təsəvvürünə görə, Allah ilk olaraq kişini yaratmış, qadını isə məhz kişidən ötrü yaratmışdır. Buna görə də qadın kişidən asılıdır və ona itaət etməyə borcludur. Dini normalar qadının gündəlik həyatına təsir edir. Dindar qadınlar kişiyə itaət edir, ona qarşı gəlməkdən çəkinirlər.

Bəşər tarixi yaranandan cəmiyyətin önəmli parçası olmuş qadın bəzən öz layiqli dəyərini əlsə da, bəzi məqamlarda layiq olduğu dəyəri görməmiş, hətta aşağılanmışdır. Türk mədəniyyətində qadının yeri və ona verilən dəyəri müəyyən etmək üçün türk dillərində qadınla bağlı işlənen söz və ifadələrə müraciət etmək mütləqdir.

Məqələdə türk və qaqauz dillərdə işlənen atalar sözləri və frazeologizmlərin tədqiqi ilə dil daşıyıcılarının yüzillərdə qadına verdiyi dəyəri, bu sözə yüklənən konnotativ mənalara müəyyənləşdirməyə çalışacağıq. Türk və qaqauz dillərində qadının ifadə etdiyi konseptual əlamətlərə gözəllik, əxlaq, şəfqət, zəiflik, zəriflik, qayğı, mərhəmət və s. kimi xüsusiyyətlər xasdır.

Qadın sözüünün definisiyası “Güncel Türkçe Sözlük” lüğətində aşağıdakı kimi verilir:

“kadın

1) isim Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen:

“Yanlarında, kendileriyle ahablık edecek dostlar, hizmetlerine koşacak kadınlar veya erkekler görmek isterler”. - Abdülhak Şinasi Hisar

2) sıfat Analık ve ya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan.

3) isim, mecaz Hizmetçi bayan.

4) isim, eskimiş Bayan”. [<https://sozluk.gov.tr/>]

Ortaq türk mədəniyyətində qadına münasibəti, ilk növbədə, tarixi yazılı qaynaqlar və şifahi xalq ədəbiyyatı vasitəsilə əsrlər boyu süzülüb gələn ədəbi nümunələr əsasında müşahidə edirik. Ən mühüm orta q yazılı türk abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud”da qadına verilən yüksək dəyərin şahidi oluruq. Bu dövrdə türk qadını kişilərlə birgə döyüşə gedir, at çapır, elini-obasını düşməndən müdafiə edirdi.

Dədə Qorqud qadınları bir-birindən aşağıdakı şəkildə fərqləndirir:

“Qarılar dörd dürlüdür:

Birisi solduran soydur.

Birisi dolduran toydur.

Birisi evin dayağıdır,

Birisi necə söylərsən, bayağıdır”. [Kitabi-Dədə Qorqud: 2004, s.22]

Hər iki dildə qadının mənəvi keyfiyyətlərindən bəhs edən, evdə, ailə içərisində rolunu vurğulayan atalar sözləri çoxluq təşkil edir. Türk dilindən gətirilmiş aşağıdakı nümunədə ailədə qadının və kişinin yeri, rol bölgüsü göstərilir.

Gece yağar gündüz açar, yıl düzgünlüğü;

erkek söyler kadın susar, ev düzgünlüğü.

Günəşin gecə batıb səhər çıxması təbiətin qanunu olduğu kimi, kişi danışarkən qadının susması da ailə qanunudur. Belə olduğu halda ailədə xoşbəxtlik olar, yalnız kişinin qoyduğu qayda-qanuna tabe olunan evdə hər şey qaydasında olar. Verilmiş atalar sözünün digər variantı isə belədir:

Gündüz yağar gece açar, yıl bozgunluğu;

kadın söyler erkek susar, ev bozgunluğu.

Qadın kişiylə itaət etdiyi müddətdə ailədə xoşbəxtlik hökm sürər. Əks halda, düzgün ailə quruluşundan söhbət gedə bilməz.

“Kadın başına”, “kız kısmı” kimi deyimlərin bugünədək xalq arasında işlənməsi ilə cəmiyyətin şüurunda qadının yerini, xüsusilə də kişiylə nisbətən tutduğu mövqeyi aşkar görür. Qadının kişinin köməyi olmadan hər hansı bir işi görə biləcəyinə şübhə duyulur. “*Elinin hamuruyla erkek işinə karışmaq*” – qadın ancaq ev işləri və uşaqların tərbiyəsində rol oynayır ondan başqa işlərdə müvəffəqiyyət göstərə bilməz, ağıllı məsləhət verə bilməz. “*Bir işi adam gibi yapmak*” deyimi işin yüksək səviyyədə görülməsi mənasını ifadə edir.

Karının saçı uzun, ama aklı kısa; Saçı uzun - aklı kısa. (QT)

Avradın saçı uzun olur, aklı kısa. (TT)

Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz. (TT)

Kadının yüklediği yük şuraya varmaz. (TT)

Ümumtürk mədəniyyətində qadının daxili keyfiyyətləri kimi, zahiri görkəmi də önəm kəsb edən amillərdəndir. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında qadının mənəvi xüsusiyyətləri ilə yanaşı, xarici görünüşü, zahiri gözəlliyi də xüsusi vurğulanır. Dirsə xan xanımını “başım baxtı, evim taxtı” deyə qiymətləndirir, əzizləyir:

Bərü gəlgil, başım baxtı, evüm taxtı,

Evdən çıxub yürüyəndə səlvü boylum!

Topuğunda sarmaşanda qara saşlum,

Qurulu yaya bənzər çatma qaşlum! [Kitabi-Dədə Qorqud: 2004, s.8]

Türk və qaqauz dillərində az da olsa, qadının zahiri gözəlliyindən bəhs olunan (*bebək gibi, bir içim su gibi*), “*camı yıkılmış ama mihrabı yerinde*”, “*fıstık gibi*” və s. deyimlər, “*Karının saçlısı, tarlanın taşlısı*” kimi atalar sözləri vardır.

Türk dilindən gətirilən aşağıdakı nümunələrdə qadının gəncliyi, təravəti, gözəlliyi ön planda tutulur.

Alacak kız ay görünür, evleri saray.

Güzeli kızken görme, besik ardında gör.

Qızlar ailə qurmadan öncə ən gözəl görkəmə sahib olurlar. Belə ki evləndikdən, xüsusilə də dünyaya övlad gətirdikdən sonra qadının fizioloji quruluşunda dəyişikliklər yaranır və əvvəlki gözəlliyini itirir.

Qadın ağılının təqdir olunduğunu, varlığının dəyərli olduğunu ifadə edən atalar sözlərinə də rast gəlinir:

Kadının fendi erkeği yendi. (TT, QT)

Ev karısız, adam parasız ateşe yansın. (QT)

Karılar kedi gibi, evü girdilər - yuva yaparlar (QT) -

türk dilində “*Yuvayı dişi kuş yapar*” atalar sözü ilə eyni mənanı ifadə edir. Ailənin qurulmasında da, qorunmasında da qadının önəminə diqqət çəkilir.

Qadının ifadə etdiyi zəiflik konnotasiyalı deyim və atalar sözlərində qadın zərif olduğu kimi, zəif olaraq da görünür. “*Kız gibi ağlamak*”, “*karı kılıklı*”, “*karı gibi gülmek*” kimi ifadələrlə bir kişinin qadına bənzədilməsi aşağılanma mənası daşıyarsa, bir qadının kişiyə bənzədilməsi onun daha yüksək keyfiyyətlərə malik olmasına dəlalət edir: “*erkek gibi kadın*” (TT); *Don erinä fistan gü.* (QT)

Qadının çox danışan, deyingən olmasını ifadə edən mənfi konnotasiyalı atalar sözləri və ifadələr vardır: “*kadımlar hamamına dönmek*”. Osmanlı hakimiyyəti dövründə Türkiyədə qadınların bəzi fəaliyyətləri məhdudlaşdırılmışdı. Hamam mədəniyyəti geniş yayılmışdı. Qadınlar hamamda toplaşır, müxtəlif əyləncələr tərtib edirdilər. Göstərilən deyimin bu hadisə ilə əlaqədar yarandığını güman etmək olar.

Kişinin dürüslüyünün, sözünün üstündə durmasının əskinə, qadının sözünə güvən olmaz. “*Erkek sözü*” sözün tutulacağına verilən vəddir. *Kadını sırdaş eden tellal aramaz;* (TT) *Karı yarım gün susarsa dili şişer.* (QT)

Qadının əxlaq nümunəsi olması da atalar sözlərində xüsusi vurğulanır. Kişinin qadına münasibəti də qadının davranışı əsasında formalaşır, ondan asılıdır. *Dişi yalanmazsa, erkek dolanmaz.* (TT)

Qadın tarix boyunca cəmiyyətin təməli olaraq qəbul edilmişdir. Onun cəmiyyət üzvlərinin nəzərində daha dəyərli olması ana olması ilə şərtlənir. Belə ki analıq kontekstindən qadına yanaşdıqda hər iki xalqın təsəvvüründə fərqlər müşahidə olunur. Qadın – ana cəmiyyətin nəzərində daha dəyərli obyektə çevrilir. “Kitabi-Dədə Qorqud”un boylarında dəfələrlə işlədilən “ana qadın”, “qadınım ana”, “Ana haqqı, Tanrı haqqı” ifadələri qədim türk mədəniyyətində qadına – anaya verilən dəyərin bariz nümunəsidir.

Ana övladın qayğısını çəkən, onu böyüdən müqəddəs varlıqdır. Anası olan əzizləner, başqalarının da gözündə dəyərli olar.

Analı kuzu, kınalı kuzu. (TT)

Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. (TT)

Ağlarsa anam ağlar, başkası yalan ağlar. (TT)

Anaya kendi boyunuzu aır gelmeer. (QT)

Ana-boba duvası da bük, betvası da. (QT)

Nerde ana, orda uşak. (QT)

Ananın qız övladına nümunə faktoru olması istər türk, istərsə də qaqauz atalar sözlərində xüsusi vurğulanır. Ana qızının yol göstərəni, canlı nümunəsi, tərbiyə verənidir. Yetkin yaşa çatdığı halda, ərə getməyən qıza “*kız kurusu*” deyən türk cəmiyyətində gülün zamanla quruması kimi, qızın da artıq quruduğu, yəni yaşlandığı vurğulanır, dəyərsiz hesab olunur.

Qız övladının taleyi, ərə evinə getdikdən sonrakı həyatı, gələcəyi ilə bağlı narahatlıq həm türk, həm də qaqauz dilindəki atalar sözlərində açıq görünür. Qaqauz folklorunda bu fikirlərə daha çox rast gəlinir.

Kız büüdersin mi: büüt nicä pençerä çiçeeni. Bilmeersin kimin elinä düşecek (Qızımı böyüdürsən; pəncərə çiçəyi kimi böyüt, kimin əlinə düşəcəyi bilinməz). (QT)

Çobana verme kızı ya koyun güttürür ya kuzu. (Lafın azı, uzu çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu). (TT)

Even (acele etmek) kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz. (TT)

Həm türk, həm də qaqauz dilində kişinin – ərin qadının həyatındakı yeri qabardılır. Atalar sözlərindən çıxan fikir ondan ibarətdir ki, qadının dəyəri onun ərinə görə artır. Qadının ərdə olması ona dəyər qatır, cəmiyyətdəki yerini yüksəldir. Ərsiz qadın başı ipdən açılmış ata bənzədilir. Başaçıq atın hara gedəcəyi, nə edəcəyi bilinmədiyi kimi, ərsiz qadın da özünü idarə etməkdə çətinlik çəkir.

Kocasız karı, yularsız ata benzer. (TT)

Beysis kuan kocası karı; Kocasız karı - yularsız beygir gibi; Kocasız karı nicä yularsız beygir (QT).

Türk dilində az da olsa, qadının əlaqi dəyərlərini özünün qoruya biləcəyini, bunun üçün ərin varlığının vacib olmadığını bildirən atalar sözləri də vardır: “*Arvadı ar zapt eder, er zapt etmez*”.

Tarixən müxtəlif variantları yaransa da, atalar sözləri və frazeologizmlər xalq mədəniyyətini nəsilədən - nəsilə ötürən qəliblənmiş ifadələrdir. Qaqauz türkləri xristian dinini qəbul edərək, fərqli millətlərdən təsirlənərək öz dünyagörüşlərini, mədəniyyətlərini formalaşdırsalar da, atalar sözləri vasitəsilə qədim türk mədəniyyətini də mühafizə etmişlər.

Beləliklə, hər iki xalqın dünyagörüşündə, psixologiyasında qadının yerini müəyyənləşdirmək, qadınla bağlı təsəvvürləri ortaya çıxarmaq dil və mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Cəmiyyətin özəyi, ən vacib sosial birlik hesab olunan ailədə kişi ata, ər, qardaş, oğul olaraq *liderlik, müstəqillik, kamillik, düzgünlük, mərdlik* kimi xüsusiyyətlərlə, qadın isə ana, həyat yoldaşı, bacı, qız övladı olaraq *sədaqət, əxlaq, namus, tərbiyə, zəriflik, gözəllik, acizlik* kimi mənalar ifadə edir. Hər iki dildə qadınla bağlı atalar sözləri və deyimləri tədqiq edərkən qadının daha mənfi xüsusiyyətlərlə tərif olunduğunu, kişi ilə müqayisədə ikinci planda tutulduğunu görürük. Eyni zamanda qaqauzlara nisbətən, türk cəmiyyətində qadının daha çox dəyər gördüyü də müşahidə olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva V. Dil, mədəniyyət və mədəni kod anlayışı. TURAN: Stratejik Araşdırmalar Merkezi. 2021 № 51, səh. 365
2. Kitabı-Dədə Qorqud. Əsl və sadələşdirilmiş mətnlər. Bakı, 2004
3. İusumbeli İ. Gagauz Yeri'nde Kadın, Ankara, 2008
4. Akgül, S. (2017). “Kadın ve aile hayatı” konuları bakımından Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi atasözleri”, Türkiyat Mecmuası, c.27/2, 1-16
5. Aksoy, Ömer Asım (1995). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü/2 Deyimler Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi
6. Маслова В.В. Лингвокультурология: учебное пособие. М., 2001
7. Телия В. Н. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. 1996. 288

Aygul MIRZAYEVA

**PROVIDING CULTURAL INFORMATION IN TURKISH AND GAGAUZ LANGUAGES
(ON THE CONCEPT OF "WOMAN")****SUMMARY**

The concept, which is the whole of the linguocultural meaning burden carried by the word, however, is the component of human knowledge and understanding of the outside world. Determined by the system of values in culture, it is a symbolic image of the expressed concept, which reflects the mental thought of the language carrier about the event and object. In this paper, the word 'woman' in Turkish and Gagauz Turkic, are being subjected to conceptual analysis and their cultural comparative analysis is carried out. First of all, the basic meanings of the word 'woman' in the aforementioned languages are specified and then, as a concept, the cultural meanings attributed to the words in the cultures of both peoples are mentioned in detail. Since phrases are considered more suitable examples for cultural linguistic analysis, it is necessary first to examine the concept of 'woman' in the worldview and culture of the people, with examples from these language materials. While studying proverbs and phrases related to woman in both languages we see that the position of women in proverbs in Turkish is observed to be more optimistic than in Gagauz Turkic.

Keywords: *concept, Turkish, Gagauz Turkic, language, culture, woman.*

Айгюль МИРЗОЕВА

**ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ КУЛЬТУРНОЙ ИНФОРМАЦИИ
НА ТУРЕЦКОМ И ГАГАУЗСКОМ ЯЗЫКАХ
(О КОНЦЕПТЕ «ЖЕНЩИНА»)****РЕЗЮМЕ**

Концепт, представляющий собой всю лингвокультурную смысловую нагрузку, которую несет слово, вместе с тем является составной частью человеческого познания и понимания окружающего мира. Определяемая системой ценностей в культуре, она представляет собой символический образ выражаемого концепта, в котором отражается мысленная мысль носителя языка о событии и предмете. В данной статье слова «женщина» в турецком и гагаузско-турецком языках подвергаются концептуальному анализу и проводится их культурологический сравнительный анализ. В первую очередь уточняются основные значения слова «женщина» в названных языках, а затем в качестве концепта подробно упоминаются культурные значения, приписываемые словам в культурах обоих народов. Поскольку словосочетания считаются более подходящими примерами для культурно-лингвистического анализа, необходимо сначала рассмотреть концепт «женщина» в мировоззрении и культуре народа на примерах из этих языковых материалов. При изучении пословиц и словосочетаний, связанных с женщиной, в обоих языках мы видим, что позиция женщины в пословицах на турецком языке наблюдается более оптимистичная, чем в гагаузско-турецких.

Ключевые слова: *концепт, турецкий, гагаузско-турецкий, язык, культура.*